

Grzegorz NANCKA*

 <https://orcid.org/0000-0002-9911-7473>

ZAKRES ZASTOSOWANIA *ACTIO NEGATORIA* W TEORII FRYDERYKA ZOLLA (STARSZEGO)

Abstrakt

Przedmiot badań: W XIX-wiecznej doktrynie pojawiały się wątpliwości co do tego, jak należy określić zakres zastosowania skargi negatoryjnej. Głos w tej materii zabierali liczni europejscy romanści, ale na szczególną uwagę zasługuje stanowisko, ubiegającego się o *veniam docendi* z prawa rzymskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim, Fryderyka Zolla (starszego). Ten uczony nie bał się w swej pracy habilitacyjnej polemizować z najznakomitszymi badaczami prawa rzymskiego, wyrażając jednoznacznie swe zapatrywanie co do zakresu zastosowania skargi negatoryjnej.

Cel badawczy: Celem artykułu jest analiza poglądów Fryderyka Zolla (starszego), które ten uczony sformułował w odniesieniu do zakresu zastosowania skargi negatoryjnej w prawie rzymskim. Oprócz tego praca ma na celu przypomnienie, iż także rodzimi uczeni zabrali głos w tej materii. Współcześnie bowiem poglądy krajowych romanistów są w mniejszym stopniu znane i przez to rzadziej cytowane aniżeli zagranicznych uczonych.

Metoda badawcza: W pracy dokonano analizy poglądów Fryderyka Zolla (starszego), uwzględniając przy tym odniesienia do źródeł prawa rzymskiego, z których ten uczony korzystał, tworząc swe dzieło. W pracy więc oprócz metody prawno-historycznej wykorzystano także metodę dogmatyczną.

Wyniki: W pracy wykazano, iż Fryderyk Zoll (starszy) był zwolennikiem szerokiego ujęcia zakresu zastosowania skargi negatoryjnej i tym samym opowiedział się przeciwko opinii wyrażanej przez część uczonych. Jego stanowisko zostało dogłębnie uzasadnione, a co istotne, stanowi prawdopodobnie pierwszą próbę takiego ujęcia zakresu zastosowania skargi negatoryjnej w polskojęzycznej literaturze romanistycznej.

Słowa kluczowe: *actio negatoria*, Fryderyk Zoll (starszy), prawo rzymskie.

---

* Dr, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Prawa i Administracji; e-mail: grzegorz.nancka@us.edu.pl

Druga połowa XIX w. to czas, w którym prowadzone były bardzo ożywione badania nad prawem rzeczowym. Koryfeusze nauki tacy jak Rudolf von Ihering czy Bernhard Windscheid publikowali dzieła, które zapewniły im sławę na lata i są cytowane po dziś dzień¹. Były to jednak również czasy, w których i polscy romanisci tworzyli dzieła wybitne. Z tej racji, że były publikowane w języku polskim, ich zasięg nie był tak szeroki, jak dzieł ogłoszonych w innych językach. Jednym z takich uczonych, publikujących głównie w rodzimym języku, był Fryderyk Zoll (starszy) (1834–1917)², profesor prawa rzymskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Mimo iż postać ta jest do dzisiaj powszechnie

¹ Zob. m.in: **R. Ihering**, *Der Besitzwille. Zugleich eine Kritik der Herrschenden juristischen Methode*, Jena 1889; **R. Ihering**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 1, Leipzig 1852; **R. Ihering**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 2, 1 Abth., Leipzig 1854; **R. Ihering**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 2, 2 Abth., Leipzig 1858; **R. Ihering**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 3, 1 Abth., Leipzig 1865; **R. Ihering**, *Der Zweck im Recht*, Bd. 1, Leipzig 1877; **R. Ihering**, *Der Zweck im Recht*, Bd. 2, Leipzig 1883; **R. Ihering**, *Ueber den Grund des Besitzschutzes. Eine Revision der Lehre vom Besitz*, Jena 1869; **R. Ihering**, *Der Besitzwille. Zugleich eine Kritik der Herrschenden juristischen Methode*, Jena 1889. Na temat życia i działalności Rudolfa Iheringa, zob.: **E. Till**, *Rudolf Ihering*, *Przegląd Prawa i Administracji* 1892/27, s. 515; **M. Martinek**, **J. Poczobut**, *Rudolf Ihering (1818–1892). Życie i dzieło*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2009/18/1, s. 5–35; por. też: **G. Nancka**, *O znaczeniu poglądów Rudolfa Iheringa dla nauki prawa rzymskiego. Uwagi poczynione na podstawie wspomnień pośmiertnych polskich romanistów z końca XIX wieku*, w: **A. Lityński**, **M. Mikołajczyk**, **A. Matan**, **D. Nawrot**, **G. Nancka** (red.), *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020, s. 603–614; **B. Windscheid**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 1, Düsseldorf 1862; **B. Windscheid**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 2, 1 Abth., Düsseldorf 1865; **B. Windscheid**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 2, 2 Abth., Düsseldorf 1866; **B. Windscheid**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 3, Düsseldorf 1870; **B. Windscheid**, *Die Actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte des heutigen Rechts*, Düsseldorf 1856; **B. Windscheid**, *Die Lehre des römischen Rechts von der Voraussetzung*, Düsseldorf 1850; szczegółowo na temat życiorysu B. Windscheida: **R. Wojciechowski**, *Bernhard Windscheid (1817–1892)*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2009/27/3, s. 593–619; por. też: **G. Nancka**, *Bernhard Windscheid we wspomnieniach polskich uczonych z końca XIX wieku*, *Almanach. Słowacy w Polsce* 2019/XX, s. 399–410.

² Na temat życiorysu tego uczonego zob.: **I. Łyskowski**, *Ś.p. Fryderyk Zoll i jego działalność naukowa*, *Przegląd Prawa i Administracji* 1917, s. 257–272; **W. Osuchowski**, *Nowe kierunki badań romanistycznych w Polsce. Fryderyk Zoll starszy (1834–1917)*, w: **M. Patkaniowski** (red.), *Z dziejów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1964, s. 259–268; **J. Sondel**, *Fryderyk Zoll (starszy) (1834–1917)*, w: **J. Stelmach**, **W. Uruszczak** (red.), *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, Kraków 2000, s. 153–161; por. też: **J. Kodreński**, *Prawo rzymskie w Polsce XIX wieku*, Łódź 1990, s. 249–257.

znana, to jednak jego dzieła są w dużo mniejszym stopniu cytowane niż dzieła zagranicznych współczesnych mu uczonych³. Wydaje się zatem, że nie są bezpodstawnie przedstawiane w literaturze propozycje zwrócenia baczniejszej uwagi na osiągnięcia rodzimych badaczy. Skromnym odzewem na te postulaty jest niniejsze opracowanie.

Początki działalności naukowej Fryderyka Zolla (starszego) przypadają na okres, w którym na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego przywracano język polski jako język wykładowy. Prawo rzymskie było jednym z przedmiotów, w przypadku których miało to miejsce najwcześniej i przez to, na początku lat sześćdziesiątych XIX w., trwały poszukiwania odpowiedniego kandydata na stanowisko profesora tego przedmiotu. Na odpowiednią kandydaturę nie trzeba było specjalnie długo czekać, bowiem 27 lutego 1862 r. podanie o habilitację wniósł F. Zoll⁴. Podstawę postępowania stanowiła rozprawa *O skardze przeczącej w prawie rzymskim*⁵, ogłoszona drukiem w 1862 r., w której uczony dokonał dokładnej analizy pojęcia skargi negatoryjnej. W podzielonej na trzy części rozprawie omówił pojęcie skargi negatoryjnej, ciężar dowodu oraz treść i prawomocność wyroku wydanego wskutek wniesienia *actio negatoria*. Podkreślił tam, iż skarga ta jest nierozłącznie związana z pojęciem własności, w odniesieniu do której można wyróżnić stronę dodatnią, polegającą na możliwości rozporządzania rzeczą według upodobania właściciela oraz stronę ujemną, a więc prawo do wyłączenia osób trzecich od wszelkiego wpływu na rzecz⁶. Zwrócił uwagę, że ograniczenie jednej z tych sfer prowadzi do powstania służebności, aczkolwiek nie wynika z tego, że każde tego typu ograniczenie można uznać za służebność⁷. W oparciu o tak rozumiane pojęcie własności krakowski uczony starał się wyznaczyć zakres zastosowania *actio negatoria*. Sformułował tezę, iż skarga negatoryjna jest środkiem służącym „do każdego nieprawego ograniczenia t.j. każdego częściowego naruszenia prawa własności”⁸. Zakreślając w swej pracy taki zakres zastosowania *actio*

³ Por. **M. Zablocka**, *Gorsze lata polskiej romanistyki*, Zeszyty Prawnicze 2017/17/4, s. 176.

⁴ **J. Sondel**, *Fryderyk Zoll (starszy)*..., s. 154; por. **W. Osuchowski**, *Nowe kierunki badań romanistycznych*..., s. 265.

⁵ **F. Zoll**, *O skardze przeczącej w prawie rzymskim*, Kraków 1862.

⁶ *Ibidem*, s. 9.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*; uprawnionym do wytoczenia skargi był, co oczywiste, jedynie właściciel, natomiast nie wykluczało to jej zastosowania jako *actio utilis* przez zastawnika, dzierżawcę wieczystego czy też superficjariusza. Spory budzi możliwość użycia przez użytkownika; zob.: **F. Zoll**, *O skardze przeczącej*..., s. 39. Por. **W. Osuchowski**, *Nowe kierunki badań romanistycznych*..., s. 265.

negatoria, sprzeciwił się twierdzeniu, jakoby miała ona znajdować zastosowanie jedynie do tych przypadków, w których naruszenie miałyby charakter bezprawnie roszczonych służebności.

Kluczowymi z punktu widzenia analizy pojęcia *actio negatoria* są zdaniem F. Zolla tytuły D. 8.5 *si servitus vindicetur vel ad alium pertinere negetur* oraz I. 4.6 *De actionibus*. Szczególne znaczenie mają jednak wypowiedzi Marcelusa w D. 8.5.11⁹, Pomponiusa w D. 8.5.14.1¹⁰ oraz Alfenusa w D. 8.5.17.pr., bowiem wynika z nich, że *actio negatoria* przysługiwała także i w innych przypadkach związanych z częściowym naruszeniem własności¹¹. Krakowski ba-

⁹ D. 8.5.11 (Marcellus *libro sexto digestorum*): *An unus ex sociis in communi loco invitis ceteris iure aedificare possit, id est an, si prohibeatur a sociis, possit cum his ita experiri ius sibi esse aedificare, et an socii cum eo ita agere possint ius sibi prohibendi esse vel illi ius aedificandi non esse: et si aedificatum iam sit, non possit cum eo ita experiri ius tibi non esse ita aedificatum habere, quaeritur. Et magis dici potest prohibendi potius quam faciendi esse ius socio, quia magis ille, qui facere conatur ut dixi, quodammodo sibi alienum quoque ius praeripit, si quasi solus dominus ad suum arbitrium uti iure communi velit.* Tłum. pol.: D. 8.5.11 (Marcellus w księdze szóstej *Digestów*): „Zachodzi pytanie, czy jeden ze współwłaścicieli może budować na wspólnym gruncie bez zgody pozostałych? To znaczy, czy może, jeśli współwłaściciele zabronili mu <prowadzenia budowy>, wnieść skargę przeciw nim, twierdząc, że ma prawo budować? I czy współwłaściciele mogą wnieść skargę przeciw niemu, podnosząc, że nie ma prawa mieć takiego budynku? Bardziej odpowiednie jest stwierdzenie, że współwłaściciel ma prędzej prawo do wydania zakazu lub działania, ponieważ osoba, która próbuje działać, tak jak przedstawiliśmy, jeśli chce wedle własnego uznania używać wspólnej rzeczy tak, jakby była jedynym współwłaścicielem, raczej zabiera w pewien sposób dla siebie, <ubiegając inne osoby>, prawo należące także do innych”, tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 287.

¹⁰ D. 8.5.14.1 (Pomponius *libro trigensimo tertio ad Sabinum*): *Si paries communis opere abs te facto in aedes meas se inclinaverit, potero tecum agere ius tibi non esse parietem illum ita habere.* Tłum. pol.: D. 8.5.14.1 (Pomponius w księdze trzydziestej trzeciej *Komentarza do pism Sabinusa*): „Jeśli wskutek robót, które wykonałeś, wspólna ściana przechyliła się w stronę mojego domu, mogę wnieść przeciw tobie skargę, podnosząc, że nie masz prawa zachować tej ściany w takim stanie”, tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 287.

¹¹ D. 8.5.17pr. (Alfenus *libro secundo digestorum*): *Si quando inter aedes binas paries esset, qui ita ventrem faceret, ut in vicini domum semipedem aut amplius procumberet, agi oportet ius non esse illum parietem ita proiectum in suum esse invito se.* Tłum. pol.: D. 8.5.17pr. (Alfenus w księdze drugiej *Digestów*): „Jeśli między dwoma domami stoi mur, który tak się wybrzuszył, że wchodzi o pół stopy albo i więcej w obszar nieruchomości sąsiada, to należy wnieść skargę na podstawie tego, że nie ma prawa, by postawić mur tak wysunięty nad grunt sąsiada bez jego zgody”, tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 289.

dacz uważał, że podstawę *actio negatoria* stanowi jedynie prawo własności¹². Podkreślał jednocześnie, że niektórzy autorzy poprzestawali na stwierdzeniu, iż *actio negatoria* traktowana jest jako przeciwieństwo *actio confessoria*. Wiązało się to z poglądem, że ta ostatnia ze skarg służyła do dochodzenia służebności rzeczywiście istniejących. Konsekwencją tego zapatrywania było to, iż *actio negatoria* miałyby mieć na celu jedynie kwestionowanie służebności, które są bezprawnie roszczone¹³. F. Zoll podważył ten pogląd i to, iż wynika on ze źródeł prawa rzymskiego¹⁴. Uważał takie zapatrywanie nie tylko za przestarzałe, ale również, po gruntownej analizie źródeł, za bezzasadne¹⁵.

Stojąc na takim stanowisku, wyraził sprzeciw wobec zapatrywania Carla Adolfa Schmidta, który twierdził, iż *actio negatoria* nie może być użyta przeciwko każdemu częściowemu naruszeniu prawa własności, lecz tylko takiemu, które pod względem przedmiotowym mogłoby stanowić służebność¹⁶. Teoria tego uczonego nie zakładała wprawdzie wymogu, by naruszenie było uczynione w celu uzyskania służebności, ale jednak musiało być tego typu, aby ciągle jego wykonywanie mogło w rezultacie stać się służebnością¹⁷. Pogląd C.A. Schmidta zyskał uznanie Aloisa Brinza, który traktował *actio negatoria* jako skargę o służebność przez wzgląd na jej przedmiot, a nie jej podstawę¹⁸.

¹² F. Zoll, *O skardze...*, s. 10. Zadanie co do zakresu zastosowania zbieżne ze stanowiskiem F. Zolla (starszego) zostało wyrażone także przez innych uczonych, ale nie zostało przyjęte za powszechnie obowiązujące: K.A. Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, Bd. 1, Marburg 1851, s. 874–884. G.F. Puchta, *Lehrbuch der Pandekten*, Leipzig 1845, s. 242–243; L. Arndts, *Lehrbuch der Pandekten*, München 1861, s. 257–260.

¹³ F. Zoll, *O skardze...*, s. 11.

¹⁴ *Ibidem*; por. G.A.W. Du Roi, *Ueber die Beweislast bei der Negatorienklage*, Archiv für die civilistische Praxis 1857/40, s. 24–49; F. Maciejowski, *Zasady prawa rzymskiego pospolitego podług instytucyj justyniańskich wraz z krótkim wywodem dziejowego rozwoju prawodawstwa rzymskiego*, T. 1, Warszawa 1865, s. 417.

¹⁵ F. Zoll, *O skardze...*, s. 12.

¹⁶ *Ibidem*; por. C.A. Schmidt, *Zur Lehre von der confessoria und der negatoria actio*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1850/15, s. 169–175.

¹⁷ F. Zoll, *O skardze...*, s. 12.

¹⁸ *Ibidem*; por. A. Brinz, *Lehrbuch der Pandekten*, Bd. 1, Erlangen 1857, s. 236–238, który twierdzi, że podstawę skargi nie stanowi własność w ogólności, lecz pewna własność. A. Brinz opiera swój pogląd na wypowiedzi Ulpiana w D. 41.1.20.1, gdzie jurysta używa sformułowania *tale dominium*. Por. D. 41.1.20.1 (Ulpianus *libro vicensimo nono ad Sabinum*): *Quotiens autem dominium transfertur, ad eum qui accipit tale transfertur, quale fuit apud eum qui tradit: si servus fuit fundus, cum servitutibus transit, si liber, uti fuit: et si forte servitutes debebantur fundo qui traditus est, cum iure servitutium debitarum transfertur. Si quis igitur fundum dixerit liberum, cum traderet, eum qui servus sit, nihil iuri servitutis fundi detrahit, verumtamen obligat se debebitque praestare quod dixit*. Tłum. pol.: (Ulpianus

Taki punkt widzenia, zdaniem A. Brinza, miałyby znajdować odzwierciedlenie w wypowiedziach Ulpiana w D. 8.5.2pr.¹⁹, D. 8.5.4.7²⁰ oraz w D. 8.5.8.6²¹.

w księdze dwudziestej dziewiątej Komentarza do pism Sabinusa): Ilekroć zaś dochodzi do przeniesienia własności, przenoszona jest na tego, kto ją przyjmuje, w takiej postaci jak była u przekazującego. Jeśli grunt był służebny, przechodzi obciążony służebnościami, jeśli <był> wolny, <przechodzi taki>, jaki był. A jeśli przykładowo służebności należały do gruntu, który został przekazany, jest on przenoszony z prawem do służebności. Jeśli zatem ktoś, przekazując grunt, powie, że jest on wolny <od obciążeń>, podczas gdy jest on służebny, nie niweczy tym samym służebności, lecz zobowiązuje się i będzie winien świadczyć to, co zadeklarował, <przekazując>”; tłum. pol. za: **T. Palmirski** (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład VI. 2. Księgi 41–44*, Kraków 2016, s. 21.

¹⁹ D. 8.5.2pr. (Ulpianus libro septimo decimo ad edictum): *De servitutibus in rem actiones competunt nobis ad exemplum earum quae ad usum fructum pertinent, tam confessoria quam negatoria, confessoria ei qui servitutes sibi competere contendit, negatoria domino qui negat.* Tłum. pol.: D. 8.5.2pr. (Ulpian w księdze siedemnastej Komentarza do edyktu): W odniesieniu do służebności przysługują nam skargi rzeczowe na wzór tych, które odnoszą się do użytkowania, a więc zarówno konfesyoryjna, jak i negatoryjna. Skarga konfesyoryjna jest należna temu, kto twierdzi, że mu przysługują służebności, skarga negatoryjna właścicielowi, który temu <istnieniu służebności> zaprzecza”; tłum. pol. za: **T. Palmirski** (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 277.

²⁰ D. 8.5.4.7 (Ulpianus libro septimo decimo ad edictum): *Competit autem de servitute actio domino aedificii neganti servitutum se vicino debere, cuius aedes non in totum liberae sunt, sed ei cum quo agitur servitutum non debent. Verbi gratia habeo aedes, quibus sunt vicinae Seianae et Sempronianae, Sempronianis servitutum debeo, adversus dominum Seianarum volo experiri altius me tollere prohibentem: in rem actione experiar: licet enim serviant aedes meae, ei tamen cum quo agitur non serviunt: hoc igitur intendo habere me ius altius tollendi invito eo cum quo ago: quantum enim ad eum pertinet, liberas aedes habeo;* tłum. pol.: D. 8.5.4.7 (Ulpianus w księdze siedemnastej Komentarza do edyktu): „Skarga o ochronę służebności przysługuje następnie właścicielowi budynku, który zaprzecza, że jest zobowiązany z tytułu służebności względem swojego sąsiada, a którego dom nie jest <wprawdzie> całkowicie wolny od obciążeń, nie jest jednak obciążony służebnością na rzecz osoby, przeciwko której wytoczono skargę. Na przykład będąc właścicielem domu, który sąsiaduje z domami seiańskim i semproniańskim, jestem obciążony służebnością na rzecz tego ostatniego, chcę zaś wytoczyć skargę przeciwko właścicielowi domu seiańskiego, który zabrania mi nadbudowywać <należący do mnie dom>. Wystąpię ze skargą rzeczową. Chociaż bowiem także mój dom obciążony jest służebnością, to jednak nie rzecz tego, z którym się procesuję. I dlatego mogę domagać się prawa do podwyższenia budynku wbrew woli tego, z którym się procesuję, albowiem względem tej osoby mój budynek jest wolny od obciążeń”; tłum. pol. za: **T. Palmirski** (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 279–281.

²¹ D. 8.5.8.6 (Ulpianus libro septimo decimo ad edictum): *Apud Pomponium dubitatur libro quadragensimo primo lectionum, an quis possit ita agere licere fumum non gravem, puta ex foco, in suo facere aut non licere. Et ait magis non posse agi, sicut agi non potest ius esse in suo ignem facere aut sedere aut lavare;* tłum. pol. D. 8.5.8.6 (Ulpian w księdze siedemnastej

F. Zoll, kwestionując taką interpretację tych fragmentów, zwrócił uwagę na wypowiedź Pomponiusa w D. 8.5.14.1²², z której wynika, iż współwłaściciel nie może za pomocą *actio negatoria* pozywać drugiego współwłaściciela. Analiza fragmentu pozwoliła mu na sformułowanie wniosku, że gdyby uznać za słuszny pogląd C.A. Schmidta, to wówczas prowadziłyby to do rezultatu niemożliwego, mianowicie do tego, że współwłaściciel mógłby posiadać na rzeczy wspólnej służebność²³. C.A. Schmidt, jak wskazał F. Zoll, sam sobie przeczył, ponieważ z jednej strony nie dopuszczał możliwości istnienia służebności na rzeczy wspólnej, zaś z drugiej uważał za dopuszczalną pomiędzy współwłaścicielami zarówno *actio negatoria*, jak i *actio prohibitoria*²⁴.

F. Zoll negował również zapatrywanie Christiana Friedricha von Glücka, który w swoich *Pandektach* powołał się na opinie Justusa Henniga Böhmera, Johana Friedricha Reinhardta oraz Ludwiga Conrada Schroedera. Ci uczeni wiązali pojęcie skargi konfesoryjnej z dochodzeniem prawa istniejącego, to jest służebności lub też innego ograniczonego prawa rzeczowego. Z kolei skarga negatoryjna służyła ich zdaniem do zaprzeczenia istnienia prawa i była wynikiem nie tylko zanegowania istnienia rzekomej służebności, ale także wolności

---

Komentarza do edyktu): Pomponius w księdze czterdziestej pierwszej *Różnych lektur* rozważa, czy ktoś może wnieść skargę co do tego, że wolno mu wytwarzać na swoim gruncie mało dokuczliwy dym, na przykład z paleniska domowego, albo że <sąsiad> nie ma do tego prawa <u siebie>. I stwierdza, że raczej nie można wnosić skargi <w tej sprawie>, tak jak nie można wszczynać procesu o to, że ma się na swoim gruncie prawo rozpalać ogień albo siadać czy się myć”; tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 285.

²² Por. D. 8.5.14.1.

²³ F. Zoll, *O skardze...*, s. 13.

²⁴ *Ibidem*, s. 14; Karl Eduard Zachariae von Lingenthal, twierdził, iż obok *actio negatoria* istniała jeszcze inna skarga mająca wprowadzić tę samą podstawę i cel. F. Zoll skonstatował, iż „cała dotycząca argumentacja dowodzi, iż odkrycie Zachariae’go należy do historii. W prawie Justyniana nie miało ono już żadnego znaczenia, a jeżeli między skargami temi zachodziła kiedyś jaka różnica, to polegała ona tylko na ułożeniu formułek, co do istoty, skargi zawsze były jednakie”. Zob: F. Zoll, *O skardze...*, s. 31; por. K.E. Zachariä von Lingenthal, *Die prohibitoria actio, eine Eigenthumsklage*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1845/12, s. 258–288. Na jego pogląd zwraca uwagę H. Pernice, *Commentationes iuris Romani duae*, Halis 1865, s. 162–172; por. też: C.A. Schmidt, *Zur Lehre von der confessoria und der negatoria actio...*, s. 168, który zdaniem F. Zolla (starszego) był pierwszą osobą, która odparła w sposób należyty błędne zdanie K.E. Zachariae von Lingenthal; a także: W. Stephan, *Ueber die actio prohibitoria*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1848/14, s. 274–286, aczkolwiek jego zarzuty były zdaniem F. Zolla mylne i niedostateczne.

prawa własności od ograniczeń²⁵. W doktrynie pojawiały się także inne wypowiedzi, w tym Karola Ferdynanda Veltheima, który traktował obie skargi jako skargi o służebność²⁶. Jak podkreślił F. Zoll, istotny dla określenia wzajemnej relacji pomiędzy *actio confessoria* oraz *actio negatoria* jest fragment I. 4.6.2²⁷.

²⁵ F. Zoll, *O skardze...*, s. 17; por. Ch.F. Glück, *Ausführliche Erläuterung der Pandecten nach Hellfeld. Ein Commentar*, Bd. 10.1, Erlangen 1808, s. 231; por. też: J.H. Böhrer, *Doctrina de actionibus*, Francofurti ad Moenum 1745, s. 168–171; J.F. Reinhardt, A.F. Rivinus, *Dissertatio Inavgvralis Qva Paradoxa Circa Actionem Negatoriam*, Vitembergea 1746, s. 7–8; L.C. Schroeder, *Programma de actione negatoria pro specie contravindicacionis apud romanos non habenda*, Marburg 1750, s. 5–10.

²⁶ F. Zoll, *O skardze...*, s. 17; por. też: C.F. Veltheim, *Actio confessoria et negatoria denuo incudi reddita*, Kilonia 1822, który traktował obie skargi jako skargi o służebność. Podobne stanowisko wyrazili J.A. Fritz, *Erläuterungen, Zusätze und Berichtigungen zu v. Wenig–Ingenheims Lehrbuch des gemeinen Civilrechts*, Bd. 1, Freiburg 1834, s. 363–368; J. Zielenacki, *Kritische Erörterungen über die Servitutenlehre nach dem römischen Rechte*, Breslau 1849, s. 219; H. Pernice, *Commentationes iuris...*, s. 137–153.

²⁷ Por. I. 4.6.2: *Aequè si agat ius sibi esse fundo forte vel aedibus utendi fruendi vel per fundum vicini eundi agendi vel ex fundo vicini aquam ducendi, in rem actio est. eiusdem generis est actio de iure praediorum urbanorum, veluti si agat, ius sibi esse altius aedes suas tollendi prospiciendive vel proiciendi aliquid vel immittendi in vicini aedes. contra quoque de usu fructu et de servitutibus praediorum rusticorum, item praediorum urbanorum invicem quoque proditae sunt actiones, ut quis intendat, ius non esse adversario utendifruendi, eundi, agendi aquamve ducendi, item altius tollendi, prospiciendi, proiciendi, immittendi: istae quoque actiones in rem sunt, sed negativae. quod genus actionis in controversiis rerum corporalium proditum non est: nam in his is agit qui non possidet: ei vero qui possidet non est actio prodita per quam neget rem alterius esse. sane uno casu qui possidet nihilo minus actoris partes obtinet, sicut in latioribus digestorum libris oportunitus apparebit.* Tłum. pol.: „Również jeśli procesuje się o to, że przysługuje mu użytkowanie, na przykład gruntu lub budynków albo służebności przechodu lub przegonu przez grunt sąsiedni albo służebność przeprowadzenia wodociągu przez grunt sąsiedni, skarga jest rzeczowa. Tego samego rodzaju jest skarga <chroniąca> służebności gruntowe miejskie, na przykład, jeśli ktoś procesuje się o to, że przysługuje mu prawo wzniesienia wyżej swojego budynku czy <służebność> widoku albo wykuszu albo wpuszczenia belki w <mur> budynku sąsiada. Z drugiej strony także co do użytkowania i służebności gruntowych wiejskich, a również i miejskich, ustanawiane są skargi, na przykład, kiedy ktoś występując z roszczeniem <twierdzi>, że przeciwnikowi nie przysługuje użytkowanie, służebność przechodu i przegonu albo przeprowadzenia wodociągu, a także prawo wzniesienia wyższego <budynku>, czy wpuszczenia <belki>. Te skargi także są rzeczowe, ale <mają charakter> przeczący. Tego rodzaju skarg nie ustanawia się dla sporów, których przedmiotem są rzeczy materialne. W nich bowiem z roszczeniem występuje ten, kto nie posiada. Dla tego zaś, kto jest w posiadaniu rzeczy nie ustanawia się skargi, za pomocą której mógłby zaprzeczać, iż rzecz należy do powoda. Istnieje wszelako jeden przypadek, w którym posiadacz zajmuje stanowisko powoda, co we właściwym miejscu zobrazowane jest w obszerniejszych księgach *Digestów*”; tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Institutiones Justiniani. Instytucje Justyniańskie. Tekst i przekład*, Kraków 2018, s. 367. Por. też:

Mowa w nim o *ius altius tollendi*, które stanowiło przedmiot licznych sporów i wątpliwości formułowanych w doktrynie²⁸. Rzeczzone prawo nie jest jednak w źródłach prawa rzymskiego kaźdocześnie rozumiane jako uprawnienie właściciela wynikające z jego prawa do rzeczy, ale niekiedy jako właściwa służebność²⁹. Niektórzy z uczonych utożsamiali *servitus altius tollendi* ze służebnością *altius non tollendi*³⁰. Inni z kolei rozumieli przez nią błędnie, jak twierdzi F. Zoll, prawo podwyższenia budynku albo też muru sąsiada na korzyść własnego gruntu³¹. Z powodu pojawiających się w doktrynie wątpliwości krakowski romanista zwrócił uwagę na poglądy licznych uczonych, między innymi Herberta Pernice³², Georga Friedricha Puchty³³, Adolfa von Scheurla³⁴, Rudolfa Elversa³⁵ czy też Friedricha Adolpha Schillinga³⁶. Po ich analizie stwierdził jednak, że kwestia istnienia służebności *altius tollendi* jest niewątpliwa. Przyjmując, że *ius altius tollendi* jest równoznaczne ze służebnością *altius tollendi*, to do jego dochodzenia służyć może jedynie *actio confessoria*. Z kolei w przypadku, gdy ma zostać zakwestionowana bezprawnie roszczona służebność *altius tol-*

D. 44.2.26pr. (Africanus libro nono quaestionum): *Egi tecum ius mihi esse aedes meas usque ad decem pedes altius tollere: post ago ius mihi esse usque ad viginti pedes altius tollere: exceptio rei iudicatae procul dubio obstabit. Sed et si rursus ita agam ius mihi esse altius ad alios decem pedes tollere, obstabit exceptio, cum aliter superior pars iure haberi non possit, quam si inferior quoque iure habeatur*. Tłum. pol. D. 44.2.26pr. (Africanus w księdze dziewiętej *Problemów prawnych*): „Pozwałem cię, twierdząc, że mam prawo podnieść mój dom o dziesięć stóp wyżej <i>przegrałem</i>. Następnie pozywam cię, twierdząc, że mam prawo podnieść go o dwadzieścia stóp wyżej. Bez wątpienia zarzut rzeczy osądzonej stanie <mi> na przeszkodzie. Co więcej, nawet jeśli znowu wzniosłbym skargę, twierdząc, że mam prawo podnieść go o kolejne dziesięć stóp, zarzut procesowy stanie <mi> na przeszkodzie, ponieważ można mieć prawo do części wyższej tylko wtedy, jeśli ma się również prawo do tej niższej części”; tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład. VI.2. Księgi 41–44*, Kraków 2016, s. 347.

²⁸ F. Zoll, *O skardze...*, s. 18.

²⁹ *Ibidem*, s. 18.

³⁰ *Ibidem*, s. 18; por. Ch.F. Glück, *Ausführliche Erläuterung...*, s. 86.

³¹ F. Zoll, *O skardze...*, s. 19; por. Ch.F. Glück, *Ausführliche Erläuterung...*, s. 87.

³² Por. H. Pernice, *Commentationes...*, s. 145; F. Zoll, *O skardze...*, s. 19.

³³ Por. G.F. Puchta, *Cursus der Institutionen*, Bd. 2, Leipzig 1842, s. 757–762; F. Zoll, *O skardze...*, s. 19.

³⁴ Por. A. Scheurl, *Bemerkungen zur Lehre von den Servituten*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1845/12, s. 255–257.

³⁵ R. Elvers, *Die römische Servitutenlehre*, Marburg 1856, s. 345–356.

³⁶ Por. F.A. Schilling, *Bemerkungen über römische Rechtsgeschichte: eine Kritik über Hugo's Lehrbuch der Geschichte des römischen Rechts*, Bd. 1, Leipzig 1829, s. 144.

lendi, to konieczne jest zastosowanie *actio negatoria*³⁷. Spornym jest zatem, czy *ius altius tollendi* można rozumieć jako dotyczące służebności. Rozstrzygnięcie tej kwestii można znaleźć we fragmencie I. 4.6.2, który potwierdza takie stanowisko³⁸. Na tej podstawie F. Zoll zwrócił uwagę, jak bardzo mylne jest przekonanie o wąskim zakresie zastosowania skargi przeczącej. Wszelkie wątpliwości, jego zdaniem, znikają po analizie źródeł, to jest wypowiedzi Ulpiana w D. 8.5.2pr.³⁹ oraz w D. 7.6.5pr.⁴⁰, które zupełnie zaprzeczają takiemu wąskiemu jej pojmowaniu. Zgodnie z pierwszym z fragmentów *actio confessoria* przysługuje każdemu, kto twierdzi, iż należna jest mu służebność, tak dodatnia, jak i ujemna, na co wskazuje zwrot: *qui servitutes sibi competere contendit*. Z kolei słowa Ulpiana *cum invito se negat ius esse utendi fructuario vel sibi ius esse prohibendi* pochodzące z drugiego fragmentu, zdaniem F. Zolla (starszego), świadczą o tym, że *actio negatoria* przysługuje zarówno w przypadku, gdy intencja właściciela rzeczy wyrażona jest w formie twierdzącej, jak i przeczącej⁴¹.

³⁷ *Ibidem*, s. 24.

³⁸ *Ibidem*, s. 24–25.

³⁹ Por. D. 8.5.2pr.

⁴⁰ D. 7.6.5pr. (Ulpianus libro septimo decimo ad edictum): *Uti frui ius sibi esse solus potest intendere, qui habet usum fructum, dominus autem fundi non potest, quia qui habet proprietatem, utendi fruendi ius separatum non habet: nec enim potest ei suus fundus servire: de suo enim, non de alieno iure quemque agere oportet. Quamquam enim actio negativa domino competat adversus fructuarium, magis tamen de suo iure agere videtur quam alieno, cum invito se negat ius esse utendi fructuario vel sibi ius esse prohibendi. Quod si forte qui agit dominus proprietatis non sit, quamvis fructuarius ius utendi non habet, vincet tamen iure, quo possessores sunt potiores, licet nullum ius habeant*. Tłum. pol. D. 7.6.5pr. (Ulpian w księdze siedemnastej Komentarza do edyktu): „Tylko ten może domagać się dla siebie prawa używania i pobierania pożytków z <cudzej> rzeczy, komu przysługuje użytkowanie. Natomiast właściciel gruntu nie może, ponieważ ten, kto ma prawo własności, nie ma oddzielnego prawa do używania i pobierania pożytków <z należącej do niego rzeczy>. Należący do niego grunt nie może być obciążony służebnością na jego rzecz. Każdy powinien bowiem wytaczać skargi o swoje prawo, nie cudze. Chociaż bowiem właścicielowi przysługuje prawo do wystąpienia ze skargą negatoryjną przeciwko użytkownikowi, bardziej jednak zdaje się procesować we własnym niż cudzym interesie, kiedy zaprzecza, że użytkownikowi przysługuje prawo korzystania z należącej do niego rzeczy wbrew jego woli, lub gdy twierdzi, że ma on prawo zabronić mu czegoś. Gdyby zaś przypadkiem ten, kto wytacza ową skargę, nie był właścicielem rzeczy, to użytkownik wygra spór także wtedy, gdy nie ma prawa do jej używania, w oparciu o zasadę, zgodnie z którą ci, którzy posiadają <rzecz>, znajdują się w lepszej sytuacji, chociażby nie mieli do tego żadnego tytułu prawnego”; tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 211.

⁴¹ F. Zoll, *O skardze...*, s. 25.

Niewłaściwe, zdaniem krakowskiego uczonego, jest również ograniczanie zakresu zastosowania *actio negatoria* jedynie do uczynkowych naruszeń prawa własności⁴². Zgodnie z takim zapatrywaniem, *actio negatoria* oraz *actio confessoria* można wnieść jedynie w wypadku utraty swobody wykonywania własności oraz utraty posiadania służebności⁴³. F. Zoll zakwestionował takie zapatrywanie, twierdząc, że nie można ograniczać zastosowania *actio negatoria* jedynie do naruszeń uczynkowych. Polemizował w tym względzie z Thomasiusiem i jego interpretacją fragmentu wypowiedzi Ulpiana w D. 8.5.8.3⁴⁴, podkreślając, że za prezentowanym przez niego stanowiskiem przemawia, między innymi, fragment wypowiedzi Ulpiana w D. 7.6.5.6⁴⁵.

F. Zoll, chcąc udowodnić, iż skarga negatoryjna służyła do odpierania wszelkich, także częściowych, naruszeń prawa własności, polemizował w tym względzie także z Józefatem Zielonackim⁴⁶. Ten uczyony wychodził z założenia,

⁴² *Ibidem*, s. 31; por. A.Ch.J. Schmid, *Handbuch des gegenwärtig geltenden gemeinen deutschen bürgerlichen Rechts*, Leipzig 1848, s. 371.

⁴³ F. Zoll, *O skardze...*, s. 31.

⁴⁴ Por. D. 8.5.8.3 (Ulpianus *libro septimo decimo ad edictum*): *Sed si quaeritur, quis possessoris, quis petitoris partes sustineat, sciendum est possessoris partes sustinere, si quidem tigna immissa sint, eum, qui servitutem sibi debere ait, si vero non sunt immissa, eum qui negat.* Tłum. pol. D. 8.5.8.3 (Ulpian w księdze siedemnastej Komentarza do edyktu): Ale kiedy pojawi się kwestia, kto przyjmuje rolę <pozwanego> posiadacza, a kto występującego z roszczeniem na podstawie prawa rzeczowego <powoda>, należy wiedzieć, że gdy tylko belki zostały wbudowane, to ten kto twierdzi, iż przysługuje mu służebność, zajmuje stanowisko posiadacza, jeżeli zaś belki nie zostały wbudowane, jest nim ten, kto zaprzecza <jej istnieniu>; tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 283.

⁴⁵ Por. D. 7.6.5.6 (Ulpianus *libro septimo decimo ad edictum*): *Sicut fructuario in rem confessoriam agenti fructus praestandi sunt, ita et proprietatis domino, si negatoria actione utatur: sed in omnibus ita demum, si non sit possessor qui agat (nam et possessori competunt): quod si possident, nihil fructuum nomine consequuntur. Quid ergo officium erit iudicis quam hoc, ut securus consequatur fructuarius fruendi licentiam, proprietatis dominus, ne inquietetur?* Tłum. pol.: D. 7.6.5.6 (Ulpian w księdze siedemnastej komentarza do edyktu): „Tak jak wytażającemu skargę rzeczową użytkownikowi, należy wydać pożytki, tak też właścicielowi winno się je wydać, jeśli występuje on ze skargą negatoryjną. Lecz ta zasada odnosi się tylko do tych przypadków, w której powód nie jest posiadaczem spornej rzeczy (skargi te przysługują bowiem posiadaczowi). Ten <bowiem>, kto posiada, nie może niczego uzyskać na drodze sądowej z tytułu pożytków. Do czego zatem sprowadzi się obowiązek urzędu sędziego, jeśli nie do tego, by sprawić, żeby użytkownik otrzymał możliwość swobodnego korzystania z rzeczy, a interes właściciela nie był naruszany w zakresie przysługującego mu prawa?”; tłum. pol. za: T. Palmirski (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013, s. 211–213.

⁴⁶ F. Zoll, *O skardze...*, s. 34; por. J. Zielonacki, *Kritische Erörterungen...*, s. 233.

że częściowe naruszenie prawa własności sprzeciwia się pojęciu tego prawa, przez co nie wyobrażał sobie, że prawo własności może być nabyte, wykonywane i utracone w części⁴⁷. Jeżeliby przyjął za prawdziwe twierdzenie J. Zielonackiego, że naruszenie prawa własności może być jedynie całkowite, to wówczas bezprawne roszczenie o służebność nie stanowiłoby takowego⁴⁸. To, zdaniem F. Zolla, dowodzi, iż J. Zielonacki pomieszał pojęcia naruszenia oraz zniesienia a *actio negatoria* jest jedynym środkiem petytoryjnym, który służy do odpiernia częściowych naruszeń prawa własności⁴⁹.

Z punktu widzenia teorii F. Zolla analiza wskazanych powyżej fragmentów źródłowych daje podstawę do zanegowania pojęcia skargi negatoryjnej jako środka ograniczonego tylko do zaprzeczenia istnienia służebności. Z przeanalizowanych źródeł nie wynika, iż skarga nie mogłaby mieć szerszego zakresu zastosowania. Uczony podkreślił, że analiza źródeł upoważniła go do sformułowania wniosku, iż przemawiają one wręcz za jego rozszerzeniem⁵⁰. W istocie więc romanista, kwestionując zapatrywania wyrażone w doktrynie, sprzeciwił się przyjętemu wówczas pogładowi ograniczającemu zastosowanie skargi negatoryjnej do przypadków, w których naruszenie miałoby charakter bezprawnie roszczonych służebności. Co więcej, F. Zoll twierdził, że *actio negatoria* może zostać skierowana przeciwko każdemu, kto dopuścił się częściowego naruszenia prawa własności. Chodzi więc nie tylko o sytuacje, w których ktoś chciał uzyskać takie uprawnienia, jakie mu nie przysługiwały, ale i także gdy przysługiwały mu, ale w innym zakresie niż zamierzał je wykonywać⁵¹. Jest to punkt widzenia tym bardziej istotny, że prawdopodobnie po raz pierwszy w polskojęzycznej literaturze historycznoprawnej zaprezentowana została tak zakreślona przestrzeń zastosowania skargi negatoryjnej. Co zasługuje na szczególną uwagę, pogląd został wyrażony przez młodego jeszcze wówczas badacza, i to w pracy habilitacyjnej, dzięki której uzyskać miał (i uzyskał) *veniam docendi* na Uniwersytecie Jagiellońskim. Polemizując i kwestionując zapatrywania najznakomitszych romanistów tamtych czasów, udowodnił swoje kwalifikacje do pracy naukowej. Zarówno solidna podstawa źródłowa pracy, jak i ścisłość rozumowania przy prowadzeniu wywodu stały się już charakterystycznymi cechami działalności naukowej F. Zolla. Wskazany w rozprawie z 1862 r. zakres zastosowania *actio negatoria* przyczynił się bez wątpienia w wydatny sposób do ukształtowania tej instytucji w później powstających kodyfikacjach.

⁴⁷ Por. J. Zielonacki, *Kritische Erörterungen...*, s. 233.

⁴⁸ F. Zoll, *O skardze...*, s. 34.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 35.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 15.

⁵¹ *Ibidem*, s. 40.

Bibliografia

- Arndts L.**, *Lehrbuch der Pandekten*, München 1861.
- Böhmer J.H.**, *Doctrina de actionibus*, Francofurti ad Moenum 1745.
- Brinz A.**, *Lehrbuch der Pandekten*, Bd. 1, Erlangen 1857.
- Du Roi G.A.W.**, *Ueber die Beweislast bei der Negatorienklage*, Archiv für die civilistische Praxis 1857/40, s. 24–49.
- Elvers R.**, *Die römische Servitutenlehre*, Marburg 1856, s. 345–356.
- Fritz J.A.**, *Erläuterungen, Zusätze und Berichtigungen zu v. Wening-Ingenheims Lehrbuch des gemeinen Civilrechts*, Bd. 1, Freiburg 1834.
- Glück Ch.F.**, *Ausführliche Erläuterung der Pandecten nach Hellfeld. Ein Commentar*, Bd. 10.1, Erlangen 1808.
- Ihering R.**, *Der Besitzwille. Zugleich eine Kritik der Herrschenden juristischen Methode*, Jena 1889.
- Ihering R.**, *Der Zweck im Recht*, Bd. 1, Leipzig 1877.
- Ihering R.**, *Der Zweck im Recht*, Bd. 2, Leipzig 1883.
- Ihering R.**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 1, Leipzig 1852.
- Ihering R.**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 2, 1 Abth., Leipzig 1854.
- Ihering R.**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 2, 2 Abth., Leipzig 1858.
- Ihering R.**, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*, T. 3, 1 Abth., Leipzig 1865.
- Ihering R.**, *Ueber den Grund des Besitzschutzes. Eine Revision der Lehre vom Besitz*, Jena 1869.
- Kodrębski J.**, *Prawo rzymskie w Polsce XIX wieku*, Łódź 1990.
- Łyskowski I.**, *Ś.p. Fryderyk Zoll i jego działalność naukowa*, Przegląd Prawa i Administracji 1917, s. 257–272.
- Maciejowski F.**, *Zasady prawa rzymskiego pospolitego podług instytucyj justyniańskich wraz z krótkim wywodem dziejowego rozwoju prawodawstwa rzymskiego*, T. 1, Warszawa 1865.
- Martinek M., Poczobut J.**, *Rudolf Ihering (1818–1892). Życie i dzieło*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2009/18/1, s. 5–35.
- Nancka G.**, *Bernhard Windscheid we wspomnieniach polskich uczonych z końca XIX wieku*, Almanach. Słowacy w Polsce 2019/XX, s. 399–410.
- Nancka G.**, *O znaczeniu poglądów Rudolfa Iheringa dla nauki prawa rzymskiego. Uwagi poczynione na podstawie wspomnień pośmiertnych polskich romanistów z końca XIX wieku*, w: A. Lityński, M. Mikołajczyk, A. Matan, D. Nawrot, G. Nancka (red.), *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020, s. 603–614.
- Osuchowski W.**, *Nowe kierunki badań romanistycznych w Polsce. Fryderyk Zoll starszy (1834–1917)*, w: M. Patkaniowski (red.), *Z dziejów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1964, s. 259–268.
- Palmirski T.** (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład II. Księgi 5–11*, Kraków 2013.

- Palmirski T.** (red.), *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład VI. 2. Księgi 41–44*, Kraków 2016, s. 347.
- Palmirski T.** (red.), *Institutiuones Justiniani. Instytucje Justyniańskie. Tekst i przekład*, Kraków 2018, s. 367.
- Pernice H.**, *Commentationes iuris Romani duae*, Halis 1865.
- Puchta G.F.**, *Cursus der Institutionen*, Bd. 2, Leipzig 1842.
- Puchta G.F.**, *Lehrbuch der Pandekten*, Leipzig 1845.
- Reinhardt J.F., Rivinus A.F.**, *Dissertatio Inavgvralis Qva Paradoxa Circa Actionem Negatoriam*, Vitembergea 1746.
- Scheurl A.**, *Bemerkungen zur Lehre von den Servituten*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1845/2, s. 237–257.
- Schilling F.A.**, *Bemerkungen über römische Rechtsgeschichte: eine Kritik über Hugo's Lehrbuch der Geschichte des römischen Rechts*, Bd. 1, Leipzig 1829.
- Schmid A.Ch.J.**, *Handbuch des gegenwärtig geltenden gemeinen deutschen bürgerlichen Rechts*, Leipzig 1848.
- Schmidt C.A.**, *Zur Lehre von der confessoria und der negatoria actio*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1850/15, s. 149–176.
- Schroeder L.C.**, *Programma de actione negatoria pro specie contravindicationis apud romanos non habenda*, Marburg 1750.
- Sondel J.**, *Fryderyk Zoll (starszy) (1834–1917)*, w: J. Stelmach, W. Uruszczak (red.), *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, Kraków 2000, s. 153–161.
- Stephan W.**, *Ueber die actio prohibitoria*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1848/14, s. 274–286.
- Till E.**, *Rudolf Ihering*, *Przegląd Prawa i Administracji* 1892/27, s. 515.
- Vangerow K.A.**, *Lehrbuch der Pandekten*, Bd. 1, Marburg 1851.
- Veltheim C.F.**, *Actio confessoria et negatoria denuo incudi reddita*, Kilonia 1822.
- Windscheid B.**, *Die Actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte des heutigen Rechts*, Düsseldorf 1856.
- Windscheid B.**, *Die Lehre des römischen Rechts von der Voraussetzung*, Düsseldorf 1850.
- Windscheid B.**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 1, Düsseldorf 1862.
- Windscheid B.**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 2, 1 Abth., Düsseldorf 1865.
- Windscheid B.**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 2, 2 Abth., Düsseldorf 1866.
- Windscheid B.**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Bd. 3, Düsseldorf 1870.
- Wojciechowski R.**, *Bernhard Windscheid (1817–1892)*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2009/27/3, s. 593–619.
- Zablocka M.**, *Gorsze lata polskiej romanistyki*, *Zeszyty Prawnicze* 2017/17/4, s. 176.
- Zachariä von Lingenthal K.E.**, *Die prohibitoria actio, eine Eigentumsklage*, Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 1845/12, s. 258–288.
- Zielonacki J.**, *Kritische Erörterungen über die Servitutenlehre nach dem römischen Rechte*, Breslau 1849.
- Zoll F.**, *O skardze przeczącej w prawie rzymskiem*, Kraków 1862.

Grzegorz NANCKA

THE SCOPE OF APPLICATION OF *ACTIO NEGATORIA* IN THE THEORY
OF FRYDERYK ZOLL (SENIOR)

Abstract

Background: The XIX century doctrine saw doubts in how to determine the scope of application of *actio negatoria*. Whereas numerous European Roman law scholars expressed their views on this, special attention should be paid to the views held by Fryderyk Zoll (senior), who was pursuing a *veniam docendi* in Roman Law at the Jagiellonian University. In his habilitation dissertation, Zoll was not afraid to engage in a polemic with the most prominent researchers of Roman law and explicitly express his views as to the scope of application of *actio negatoria*.

Research purpose: The article aims to analyze the views of Fryderyk Zoll (senior) that the scholar formulated with regard to the scope of application of *actio negatoria* in Roman law. The paper is furthermore intended as a reminder that Polish scholars, too, had their views on the matter. The reason is that currently the views of Polish-based Roman law researchers are not as well-known and therefore not as frequently quoted as the views held by foreign-based scholars.

Methods: The paper encompasses an analysis of the views of Fryderyk Zoll (senior), as well as references to sources of Roman law that the scholar invoked in his work. In addition to the legal-historic method, the article utilizes the dogmatic method.

Conclusions: The article shows that Fryderyk Zoll (senior) was a proponent of a broad scope of application of *actio negatoria* and thus rejected the views held by some other scholars. His position on the issue has been explained in detail and is probably the first attempt at arguing for such a broad scope of application of *actio negatoria* in Polish literature on Roman law.

Keywords: *actio negatoria*, Fryderyk Zoll (senior), Roman law.